

Bảo tàng Nghệ thuật đương đại vùng Fort Worth, Texas, Mỹ - Ảnh: C.T.V

BẢO TÀNG

trong xu hướng toàn cầu hóa

TH.S. VŨ MẠNH HÀ*

1. Sự tác động của toàn cầu hóa đến hệ thống bảo tàng

Toàn cầu hóa đã trở thành một thực tế trong lĩnh vực kinh tế từ những năm 70 và đến những năm cuối của thế kỷ XX, xu thế này đã phá vỡ khoảng cách địa lý giữa các quốc gia trên toàn thế giới. Đây là một xu thế có tính khách quan với tất cả các lĩnh vực khác nhau trong đời sống xã hội của nhân loại. Bước sang thế kỷ XXI, toàn cầu hóa trở thành một vấn đề đặc biệt quan trọng của tất cả các quốc gia trên thế giới dù ở mỗi nước có sự khác biệt về quan điểm chính trị hay xu thế phát triển đất nước. Là một xu thế khách quan có tính quốc tế, toàn cầu hóa không phân biệt quốc gia hay khu vực nào. Bên cạnh khả năng thu hút nguồn vốn đầu tư, tiếp thu các thành tựu khoa học công nghệ tiên

tiến, toàn cầu hóa cũng đặt ra những thách thức không nhỏ đối với các nước, đặc biệt là các nước đang phát triển. Sự phân hóa giàu nghèo, cạn kiệt tài nguyên, ô nhiễm môi trường, nguy cơ làm nghèo đi sự đa dạng văn hóa, lu mờ bản sắc văn hóa dân tộc, đặc biệt là sự suy thoái về mặt đạo đức do lối sống thực dụng, hưởng thụ của một bộ phận dân cư trong xã hội. Đại hội lần thứ IX của Đảng Cộng sản Việt Nam đã khẳng định:

"Toàn cầu hóa kinh tế là xu thế khách quan, lôi cuốn ngày càng nhiều nước tham gia, vừa có mặt tích cực, vừa có mặt tiêu cực, vừa có hợp tác vừa có đấu tranh... thế giới đang đứng trước nhiều vấn đề toàn cầu mà không một quốc gia riêng lẻ nào có thể tự giải quyết nếu không có sự hợp tác đa phương".

Nếu như ban đầu toàn cầu hóa chỉ giới hạn trong lĩnh vực kinh tế, thì ngày nay nó đã bao

* PGĐ. BQL. DỰ ÁN ĐẦU TƯ XÂY DỰNG BẢO TÀNG LỊCH SỬ QUỐC GIA

Vũ Mạnh Hà: Bảo tàng trong xu hướng toàn cầu hóa

trùng lên tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có văn hóa. Khi mà vấn đề giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc và vấn đề phát triển văn hóa là chủ đề chính trong các diễn đàn khoa học nhân văn thì các thiết chế văn hóa, trong đó có bảo tàng, sẽ đảm đương vai trò quan trọng trong việc giữ gìn và phát huy giá trị di sản văn hóa - nền tảng tinh thần của xã hội. Xu hướng ngày càng đánh giá cao hơn tầm quan trọng của bản sắc văn hóa dân tộc, bản sắc vùng và địa phương - nơi mà các bảo tàng hoạt động, để phản ánh một cách khách quan sự đổi thay và kế thừa những giá trị văn hóa truyền thống cùng với sự phát triển của đất nước, là những điều kiện vô cùng quan trọng cho sự phát triển của ngành bảo tàng. Các bảo tàng có trọng trách to lớn là cung cấp cho khách tham quan những hiểu biết về bản sắc văn hóa và những tri thức về một địa danh, một cộng đồng, dân tộc nào đó. Trong bối cảnh toàn cầu hóa hiện nay, nền văn hóa ở nhiều nước đang có những thay đổi và có những biến động lớn, toàn diện, thì các bảo tàng thực sự đóng vai trò là cầu nối giữa quá khứ và hiện tại, một nguồn động lực cho tương lai. "Trong hoàn cảnh đó, một trong những nhiệm vụ quan trọng nhất của bảo tàng sẽ là, hạn chế tối đa những thiệt hại do các quá trình toàn cầu hóa đang đe dọa sự đa dạng văn hóa gây nên, sự cần thiết phải định dạng và duy trì những kiến thức về các hình thức văn hóa bị chèn ép và đang biến

mất".

Trước xu thế toàn cầu hóa, bên cạnh những thuận lợi về điều kiện kinh tế, sự hội nhập của các nền văn hóa giữa các quốc gia và sự phát triển của nhiều loại hình bảo tàng, bảo tàng thế giới cũng phải đối mặt với những thách thức mang tính toàn cầu để bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa của mỗi dân tộc. GS. Thommy Svensson, Giám đốc Bảo tàng Văn hóa thế giới cho rằng, bảo tàng ở thế kỷ XXI sẽ phải đối mặt với ba thách thức lớn: thông tin mới và mạng xã hội; cấu trúc của hệ thống thiết chế văn hóa thay đổi và sẽ có nhiều thiết chế mới; bối cảnh tài chính. Những thách thức này buộc các bảo tàng phải có sự cải cách về trưng bày, về hoạt động, về giáo dục để đáp ứng các nhu cầu ngày càng cao của đối tượng khách tham quan, từ đó mới có sức cạnh tranh mạnh hơn với các thiết chế văn hóa khác và tạo ra nguồn tài chính vững mạnh, để tái đầu tư cho các hoạt động của chính mình.

Dưới tác động của xu thế toàn cầu hóa, hệ thống các bảo tàng thế giới có những biến đổi sâu sắc như: nhận thức mới về chức năng xã hội của bảo tàng, sự xuất hiện của nhiều thuật ngữ chuyên môn, các hình thức hoạt động của bảo tàng ngày càng được chuyên môn hóa sâu sắc và đa dạng...

Từ trước tới nay, chúng ta vẫn quen với quan niệm: bảo tàng là một cơ quan nghiên cứu khoa học và giáo dục khoa học. Những năm gần đây,

chức năng giải trí, thưởng thức của bảo tàng cũng đã nhận được sự quan tâm đúng mức. Tuy nhiên, đó chỉ là những chức năng cơ bản chứ không phải là tất cả. Với tốc độ phát triển kinh tế, văn hóa và khoa học kỹ thuật như hiện nay, thì sự phát triển của bảo tàng để phục vụ những nhu cầu chính đáng của con người là một tất yếu. Chức năng của bảo tàng sẽ được mở rộng hơn, không chỉ đóng khung hay bị giới hạn trong phạm vi hẹp, mà có khuynh hướng phát triển phù hợp với các nhu cầu của xã hội để phục vụ con người ngày càng đặc lực hơn. Điều này sẽ giúp loại bỏ quan niệm: bảo tàng là cũ kỹ, là lạc hậu. Và, những hoạt động của bảo tàng sẽ ngày càng thu hút nhiều công chúng, đặc biệt là thế hệ trẻ. Với nhận thức quá khứ là những tiền đề, những điều kiện của sự phát triển xã hội nói chung và văn hóa nói riêng, người ta hiểu rằng, chính các bảo tàng có tác dụng mở đường cho sự hiểu biết quá khứ của các thời đại, các dân tộc, với lối sống, phong tục tập quán và truyền thống của họ. Từ nhận thức trên, trong bảo tàng, nhiều chức năng mới sẽ xuất hiện, tùy thuộc vào loại hình cụ thể, hoàn cảnh cụ thể của mỗi quốc gia.

Chức năng được mở rộng tất yếu sẽ dẫn tới sự thay đổi về hình thức hoạt động và loại hình của các bảo tàng. Xu thế toàn cầu hóa ngày càng trở nên sâu sắc làm xuất hiện ngày càng nhiều ngành, nhiều lĩnh vực mới và nhu cầu thưởng thức văn hóa của con người ngày càng đa dạng sẽ có tác động, ảnh hưởng đến sự phát triển và ra đời các loại hình bảo tàng mới. Các chuyên gia bảo tàng học thế giới dự kiến, nếu như đầu thế kỷ XXI, các bảo tàng thiên nhiên và sinh thái có xu thế phát triển mạnh ở nhiều nước thì đến giữa thế kỷ này, các bảo tàng thuộc loại hình khoa học và kỹ thuật sẽ thực sự bùng nổ. Cùng với đó, các bảo tàng thuộc loại hình dân tộc học cũng nhận được sự quan tâm đặc biệt của các quốc gia nhằm thông qua đó giữ gìn và phát huy các giá trị di sản văn hóa của mỗi dân tộc. Bảo tàng sẽ có mặt ở nhiều ngành, nhiều lĩnh vực và trở thành nhu cầu thiết yếu của xã hội. Cùng với sự phát triển và phân hóa loại hình bảo tàng là sự đổi mới trong hoạt động của chính mỗi bảo tàng. Dưới ảnh hưởng của toàn cầu hóa, hoạt động của bảo tàng sẽ có mối liên hệ mật thiết hơn với

các hoạt động văn hóa có liên quan đến nó. Hoạt động của các bảo tàng quốc gia sẽ góp phần tạo thuận lợi cho các bảo tàng địa phương và bảo tàng chuyên ngành phát triển. Hay, ở một phạm vi bao quát hơn, mỗi hoạt động của bảo tàng sẽ gắn liền với sự phát triển văn hóa của đất nước thông qua các Sở Văn hóa, trường học, công ty du lịch. Làm tốt điều này chính là bảo tàng đã góp phần thực hiện chính sách văn hóa của quốc gia đó.

Thế kỷ XXI là thế kỷ của những đột biến và nhảy vọt. Đó là nhận định chung của các nhà khoa học trên nhiều lĩnh vực khác nhau. Những phát minh khoa học, những kết quả nghiên cứu đã, đang và sẽ được công bố đặt con người trước nhiều sự lựa chọn cho chính bản thân mình. Tinh thần hay vật chất? Hòa bình hay chiến tranh? Hội nhập hay khép kín?... Trong khung cảnh tổng quan như vậy, bảo tàng với chức năng của mình, sẽ có những thay đổi gì để phù hợp với hoàn cảnh mới? Câu trả lời phụ thuộc rất nhiều vào quá trình nghiên cứu của các chuyên gia bảo tàng học, vào chính sách phát triển bảo tàng ở mỗi quốc gia, vào bản thân hoạt động của mỗi bảo tàng. Tuy nhiên, một thực tế rất dễ nhận thấy là, để ngày càng có vị trí quan trọng trong đời sống văn hóa của nhân loại, thì bảo tàng không thể hoạt động một cách đơn độc, mà phải liên kết, tăng cường mối quan hệ, hợp tác với các thiết chế văn hóa khác. Chỉ có như vậy thì bảo tàng mới có thể phát huy tốt nhất những thế mạnh vốn có cũng như hạn chế đến mức thấp nhất những tác động mà quá trình toàn cầu hóa gây ra.

2. Bảo tàng Việt Nam với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước

Cũng như hầu hết các nước trên thế giới và trong khu vực, toàn cầu hóa đem lại cho Việt Nam những điều kiện thuận lợi nhưng cũng không tránh khỏi những thách thức trong quá trình xây dựng và phát triển đất nước. Xu thế toàn cầu hóa, quốc tế hoá về kinh tế một mặt tạo điều kiện, cơ hội cho Việt Nam xích lại gần với các quốc gia khác trên thế giới để phát triển kinh tế và giao lưu văn hóa, đồng thời cũng đặt đất nước trước nguy cơ bị tụt hậu cả về kinh tế lẫn văn hóa. Đại hội Toàn quốc lần thứ X của Đảng Cộng sản Việt Nam (năm 2006) trên cơ sở phân tích tình hình thế giới (cả những thuận

lợi, thách thức) và nhìn nhận nghiêm túc kết quả đạt được cùng những hạn chế của đất nước sau hơn 20 năm đổi mới đã xác định:

– Mục đích và phương hướng tổng quát của 5 năm 2006 - 2010 là: *nâng cao năng lực lãnh đạo và sức chiến đấu của Đảng, phát huy sức mạnh toàn dân tộc, đẩy mạnh toàn diện công cuộc đổi mới, huy động và sử dụng tốt mọi nguồn lực cho công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; phát triển văn hóa; thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội; tăng cường quốc phòng và an ninh, mở rộng quan hệ đối ngoại; chủ động và tích cực hội nhập kinh tế quốc tế; giữ vững ổn định chính trị - xã hội; sớm đưa nước ta ra khỏi tình trạng kém phát triển; tạo nền tảng để đến năm 2020 nước ta cơ bản trở thành một nước công nghiệp theo hướng hiện đại*¹.

Việt Nam đi lên từ một nước nông nghiệp lạc hậu, trình độ dân trí còn nhiều hạn chế. Để tạo cơ sở vật chất cho việc xây dựng một nước Việt Nam theo hướng công nghiệp hiện đại trong tương lai, Đảng và Nhà nước đã ban hành nhiều chính sách, chương trình hoạt động để từng bước hoàn thành mục tiêu đề ra. Công nghiệp hóa, hiện đại hóa chính là giai đoạn đầu tiên của quá trình ấy. Hơn bao giờ hết, văn hóa, với tư cách là nền tảng xã hội, là mục tiêu và động lực của quá trình phát triển đất nước, được nhận thức lại và nâng lên một tầm cao mới. Với quan điểm/mục tiêu xây dựng một nền văn hóa Việt Nam dân tộc và hiện đại, hòa nhập mà không hòa tan vào nền văn hóa nhân loại, bảo tàng cùng với các thiết chế văn hóa khác chính là một “hàng số” góp phần tạo nên gương mặt quốc gia Việt Nam với “cá tính” riêng trong cộng đồng văn hóa nhân loại. Khi nói tới hoạt động của bảo tàng ở thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước tức là đặt hoạt động bảo tàng trong một chiến lược phát triển văn hóa trong một thời đại kinh tế phát triển với nhịp độ cao, một thời kỳ hoạt động mới mà trước đây chưa từng có. Theo đó, vấn đề bảo tàng cần làm gì để góp phần vào sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa và vấn đề văn hóa, văn minh công nghiệp tác động, ảnh hưởng như thế nào đến hoạt động bảo tàng chính là những vấn đề đòi hỏi ngành bảo tàng cần đặc biệt quan tâm.

... Trước xu thế toàn cầu hóa và điều kiện thực tế của đất nước, Đảng Cộng sản Việt Nam chủ trương chủ động hội nhập trên các lĩnh vực kinh tế - văn hóa - xã hội. Ở góc độ bảo tàng, chủ

Vũ Mạnh Hà: *Bảo tàng trong xu hướng toàn cầu hóa*

động hội nhập được hiểu là phải đặt sự phát triển bảo tàng Việt Nam trong mối quan hệ giao lưu với hệ thống bảo tàng quốc tế, có điều kiện giới thiệu, phát huy giá trị văn hóa của mình với thế giới, đồng thời chủ động tiếp thu, kế thừa tinh hoa văn hóa nhân loại. Là một bộ phận quan trọng của văn hóa, các di sản văn hóa cùng những hoạt động bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa - trong đó hoạt động bảo tàng, một trong những nội dung quan trọng nhất - cũng đã và đang góp phần tạo nên những sức mạnh nội tại của sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

Là một trong hệ thống các thiết chế văn hóa của đất nước, các bảo tàng ở Việt Nam trong thời đại mới phải hướng tới mục đích vì quảng đại quần chúng nhân dân. Bảo tàng không chỉ là đền thờ, nơi để tưởng nhớ, để tự hào, để tôn vinh những giá trị của đất nước, mà còn là nơi để người dân lui tới hưởng thụ, sinh hoạt vì nhu cầu của chính họ và bảo tàng là nơi phản ánh đời sống của thế hệ trước gửi đến thế hệ sau. Bảo tàng phải thực sự là người lính đi đầu trong chính sách xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc của Đảng và Nhà nước. Hòa chung dòng chảy của sự phát triển kinh tế - xã hội, nhiều giá trị lịch sử - văn hóa dân tộc đang có nguy cơ bị mai một trong quá trình phát triển nền kinh tế thị trường, với lối sống thực dụng của không ít công chúng, đặc biệt là thế hệ trẻ. Người ta dễ thích nghi với những phương tiện, tiện nghi do nền văn minh công nghiệp đem lại, mà quên đi các giá trị văn hóa dân tộc tạo nên nền tảng cho sự phát triển hiện nay đang được bảo quản, giữ gìn tại các bảo tàng. Trong bối cảnh đó, nếu hoạt động bảo tàng không thực sự đổi mới, không có chất lượng khoa học cao, không hấp dẫn về nội dung và giải pháp trưng bày... thì sẽ tự hạn chế vai trò to lớn và quan trọng của mình trong sứ mệnh lịch sử, văn hóa mà mình đảm đương, giữ gìn./

V.M.H

Chú thích:

- 1- Văn kiện Đại hội Đảng Cộng sản Việt Nam lần thứ X (2006), Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- 2- Kaulen M.E. (chủ biên), Kossova I.M., Sundieva A.A. (2006), *Sự nghiệp bảo tàng ở nước Nga*, (TS. Đỗ Minh Cao dịch), Cục Di sản văn hóa, Hà Nội.
- 3- Bùi Thị Hải Yến (2006), *Tuyển điểm du lịch Việt Nam*, Nxb. Giáo dục.